

Via pluripolariteit naar het socialisme: een manifest

International Manifesto Group september 2021

De heersende klasse die niet in staat is de werkers hun bestaan te verzekeren is 'niet langer geschikt om de heersende klasse te zijn' en 'haar bestaansvoorwaarden aan de maatschappij op te leggen', zeiden Karl Marx en Friedrich Engels, die al in 1848 de revolutionairen aanspoorden het kapitalisme in zijn Europese wieg te verstikken. Na die 'Lente van de Volkeren' volgde al snel de Commune van Parijs, en revolutionaire acties over de hele wereld hebben ervoor gezorgd dat het spook van het communisme de kapitalistenklasse bleef kwellen en de democratisering van de sociale verhoudingen ondanks alle verzet van de hardnekkige contrarevolutie liet vooruitgaan.

In de imperialistische kern van het kapitalisme heeft de strijd van de werkende mensen na de Tweede Wereldoorlog welvaartsstaten en gereguleerde vormen van kapitalisme opgeleverd; in de periferie leverde de strijd nationale onafhankelijkheid op en staten in ontwikkeling. Ondertussen vatten sommige landen, te beginnen met die betrokken bij de Russische Revolutie in 1917, de opbouw van het socialisme aan. In toenemende mate organiseerden zij de productie naar behoefte, verdeelden zij het werk en de beloning op een rechtvaardige manier en onderhielden betrekkingen in een geest van samenwerking. Ondanks onvolledige successen, grote problemen en verlamme tegenslagen gaat de strijd door voor een wereld zonder kapitalisme, vervreemding, imperialisme en andere sociale onrechtvaardigheden.

Vandaag, na decennia van toenemende kapitalistische tegenstellingen, geven de kapitalistische heersende klassen, met een neoliberale of nog enigszins sociaaldemocratische lijn, in rijke en arme landen, de woorden van Marx en Engels een macabere betekenis. Gedurende vier decennia van beleid ten gunste van het kapitaal heeft het neoliberale, financiële kapitalisme zijn productieve dynamiek verloren en zich overgegeven aan onproductieve plundering. Het heeft daarbij onaanvaardbare massale armoede teweeggebracht, schokkende ongelijkheid, etterende sociale verdeeldheid, draconische politieke onderdrukking, een groeiende dreiging van een nucleaire uitroeiingsoorlog, massale volksverhuizingen en een ecologische noodsituatie van klimaatopwarming, vervuiling en verlies van biodiversiteit, waardoor onze planeet steeds onbewoonbaarder wordt. Bovendien reageert het op een nu woedende pandemie door levens op te offeren aan kapitaal en winst en door de politieke onderdrukking te vergroten.

Zoals bekend sprak Rosa Luxemburg de vrees uit dat het alternatief voor socialisme barbarij was. Vandaag is dat alternatief echter de vernietiging van mens en planeet.

Vanaf de jaren 2010 barstte het smeulende ongenoegen steeds vaker in vlammen uit.

Het decennium begon met de Tunesische protesten die de 'Arabische Lente' inluiden en werd voortgezet met Europese protesten tegen het beleid van bezuinigingen. Op het einde van het decennium waren er protesten van schoolkinderen tegen de klimaatverandering, de strijd van Indiase moslimvrouwen voor burgerrechten, Black Lives Matter, de beweging van de 'gele hesjes' in Frankrijk en protesten tegen de uitzichtloze situatie van sommige economieën en tegen politieke onderdrukking, van Turkije tot Chili en Nigeria. In 2020 belegerden boeren een regering die de landbouw wilde verzelfstandigen en organiseerde de werkende klasse de grootste algemene staking in de geschiedenis van India, het grootste kapitalistische land ter wereld.

Toen het krakkemikkige kapitalisme in vele landen onvermijdelijk op chaotische wijze op de pandemie reageerde, ging het snel bergafwaarts. Of de kapitalistische overheden het nu ontkenden of het wilden goedpraten met de leugen dat de keuze onvermijdelijk was tussen levens en levensonderhoud - een verhullende term voor de winsten van de kapitalistenklasse - hun aanpak van de pandemie liep uit op de maatschappelijke moord op miljoenen mensen en veroorzaakte economische crisissen van historische proporties.

Medio 2021 gingen burgers een onderzoek eisen naar deze moorddadige reacties in imperialistische landen, beschuldigden miljoenen betogers in de straten van Brazilië hun regering van genocide, en maakten Indiërs zich op voor soortgelijke acties. Er ontstond ook een brede golf van ontevredenheid met het kapitalisme: de Chilenen kozen een vrouw van het Mapuche-volk als hoofd van hun moeizaam bevochten grondwetgevende vergadering. De Bolivianen doorzagen een coup poging. De Palestijnen brachten een nooit geziene eenheid en vastberadenheid tot stand tegen een zoveelste Israëliëse aanval.

De kapitalistische wereld is vandaag de dag een politiek kruitvat: de geschiktheid van het kapitalisme wordt als nooit tevoren in twijfel getrokken, het politieke establishment verliest zijn greep en de geloofwaardigheid van de mainstream media is aan flarden.

De reacties van de socialistische landen op de pandemie waren daarentegen voorbeeldig: China, Vietnam en zelfs het onder een blokkade lijdende Cuba verloren relatief weinig levens en hielpen zelfs andere landen de pandemie te bestrijden. In China hervatte de groei ook op een indrukwekkende manier.

In 2021 is er geen enkel land waar de vooruitgang van de werkende mensen - economisch, technologisch, ecologisch en sociaal gezien - er beter voorstaat dan China, hoewel ook de prestaties van andere socialistische landen zoals Cuba hoog scoren. Het land heeft een indrukwekkende staat van dienst: de grootste politieke en industriële revoluties, de grondige uitroeiing van het feodalisme, het einde van extreme armoede, belangrijke bijdragen aan de oplossing van de ecologische noodsituatie, onder meer op het gebied van

hernieuwbare energie, bebossing en kernfusie. Daarnaast overwon China het nieuwe coronavirus en is het de internationale leider in de strijd ertegen.

Geen wonder dat de regerende Communistische Partij van China in juli 2021 een trots eeuwfeest vierde. De partij maakte China tot de onmisbare natie in de strijd van de mensheid voor het socialisme. China bood hulp en inspiratie als een waardig voorbeeld van een land dat het socialisme nastreeft in overeenstemming met zijn nationale omstandigheden.

Vandaag staat die strijd echter op een gevaarlijk kruispunt. De lang aanslepende crisis werd door de pandemie tot een kookpunt gebracht en vormt een schril contrast met de vele successen van China. De leidende imperialistische natie probeert nu andere imperialistische landen en hun schoothondjes naar een Nieuwe Koude Oorlog tegen China te leiden. Deze Koude Oorlog is, net als de vorige, een algemeen imperialistisch offensief tegen de autonome ontwikkeling van de volkeren. Van Palestina tot Peru en van Vietnam tot Venezuela. Ze voeren deze strijd op heel veel verschillende manieren en hebben het meest angstaanjagende arsenaal ter wereld ter beschikking. Daaronder vinden we nucleaire, chemische, biologische en cybernetische massavernietigingswapens. Nooit tevoren was er zoveel vernietigende macht geconcentreerd bij zo weinig onverantwoordelijke en wanhopige mensen, om te gebruiken tegen zo'n grote meerderheid van mensen en volkeren in de wereld die objectief baat zouden hebben bij het socialisme.

Ons Manifest verschijnt op dit gevaarlijke moment, gebaseerd op diepe en brede discussies tussen activisten van alle continenten die vele socialistische tradities vertegenwoordigen. Zijn historische en theoretische beoordeling van de huidige conjunctuur is erop gericht de klassen- en nationale strijd voor het socialisme te bevorderen.

De geopolitieke economie van kapitalisme en socialisme

Het kapitalisme is vertrouwd met revoluties. De burgerlijke revoluties moesten het kapitalisme de geschiedenis binnentrekken en sindsdien hebben revoluties het altijd bedreigd. Vanaf 1917 hebben volksrevoluties het kapitalisme de geschiedenis uitgeduwd. In tegenstelling tot wat er in de liberale mythen wordt beweerd, is het kapitalisme de meest onnatuurlijke vorm van sociale productie die de mensheid had kunnen bedenken. Het is gebaseerd op de 'scheiding van de vrije arbeid van de objectieve voorwaarden van haar verwezenlijking', 'van de aarde als [onze] natuurlijke werkplaats' en van andere productiemiddelen.

Het simpele feit dat kapitalisme en imperialisme samengaan wordt minder goed begrepen dan zou moeten. De bolsjewieken en de Derde Internationale beseften het goed, maar er zijn heel wat socialisten die het niet snappen. Kapitalisme en imperialisme buiten zowel de arbeidersklasse als de koloniale en semi-koloniale naties uit. Van beide kanten komt er verzet. Zowel naties als klassen strijden voor het socialisme op het terrein van de

geopolitieke en politieke economie van het kapitalisme. Daarnaast heeft elke egalitaire gemeenschap die met het kapitalisme in aanraking kwam, zich ertegen verzet, en vandaag de dag blijven inheemse volkeren die de agressie van het kapitalisme hebben overleefd, zich ertegen verzetten in naam van oude rechten, land, milieu en gemeenschap.

In de klassenstrijd tussen de steeds meer gepolitiseerde, georganiseerde klassen van kapitalisten en van arbeiders, dwongen de laatsten de eersten tot welvaartsconcessies, regelgevende beperkingen en belastingen om arbeid, grond en samenleving te beschermen.

Op internationaal vlak, in de dialectiek tussen ongelijke en gecombineerde ontwikkeling, probeerden machtige staten tevergeefs hun imperialistische dominantie te behouden met economische, politieke en militaire middelen, daarbij vaak met elkaar in concurrentie verkerend. Diegenen die zich tegen hen verzetten probeerden de productiekrachten te ontwikkelen door middel van bescherming en sturing door de staat, waarbij zij hun economische soevereiniteit opeisten. Dit verzet, en niet de uitbreiding van de wereldmarkt of het imperialisme, verspreidde de productiecapaciteit over de hele wereld. Het succes bij het verzet tegen het imperialisme door middel van een eigen economische ontwikkeling was het grootst en het duurzaamst in de landen waar een succesvolle volksrevolutie het privékapitaal van de politieke macht had verdreven. Het resultaat van deze strijd tussen en tegen de imperialistische machten is multipolariteit of wat Hugo Chávez, nauwkeuriger, pluripolariteit heeft genoemd, waarmee Chávez wilde wijzen op de veelvormigheid van de machtspolen en de verscheidenheid van hun nationale varianten van het kapitalisme en socialisme.

In het begin leidde pluripolariteit tot de concurrentie tussen Groot-Brittannië en zijn vroegere en nieuwe uitdagers - Frankrijk, Duitsland, de VS en Japan - niet alleen om markten maar ook om koloniën en 'economische ruimte', omdat zij nog steeds zwakke staten en gebieden zonder staatsstructuur konden innemen en bezetten.

Deze concurrentie culmineerde in de Eerste Wereldoorlog en in een ware Dertigjarige Crisis (1914-45) van het kapitalisme en het imperialisme, waarvan de fundamenten werden ondermijnd door de twee wereldoorlogen en de Grote Depressie. De klassenstrijd en de nationale strijd mondde uit in de nederlaag van het fascisme, twee revoluties die de wereld hebben dooreengeschud - de Russische en de Chinese - en de koloniale opstand tegen het Westen. De contouren van deze crisissen zijn de moeite van het bestuderen waard.

Crisis van het imperialisme

Rusland onder de tsaar was de zwakke schakel in de imperialistische keten. Met de Russische Revolutie tegen het imperialisme begon de lange mars van de mensheid naar het socialisme. Het Sovjet-socialisme ontstond buiten de thuishaven van het kapitalisme en moest sociale rechtvaardigheid tot stand brengen en de productiekrachten ontwikkelen terwijl een niet aflatende imperialistische vijanden het bestookte. De Russische en de ontluikende Chinese revolutie waren telkens als het oog in twee

wervelstormen van progressieve krachten die het kapitalisme en het imperialisme wereldwijd bestreden. Het was dankzij die revoluties dat het fascisme in Europa en Azië met succes kon worden bestreden, een strijd die echter respectievelijk ongeveer 30 en 20 miljoen levens heeft gekost.

China werd erkend als een van de belangrijkste antifascistische bondgenoten, het beëindigde in 1943 bijna alle ongelijke verdragen, het werd in 1945 onafhankelijk en het was een van de vijf stichtende leden van de Verenigde Naties. Vier jaar later behaalden Mao's communisten de overwinning in de burgeroorlog die volgde op de nederlaag van Japan, hoewel Amerikaanse obstructie het land vanaf dat moment tot 1971 buiten de VN en de Veiligheidsraad zou houden.

Op het moment van de imperialistische crisis verkregen ook koloniale en semi-koloniale landen hun onafhankelijkheid, consequent gesteund door de Sovjet-Unie en later door China en andere socialistische landen. De houding van de VS daarentegen was dubbelzinnig. Aangezien ze koste wat kost de westerse overheersing wilden behouden, lieten de Verenigde Staten atoombommen vallen op Hiroshima en Nagasaki om de Sovjet-Unie te intimideren. De Verenigde Staten wilden graag economische toegang tot voormalige Europese koloniën, dus steunden ze de onafhankelijkheid van die landen, maar na 1945 voerden ze niet minder dan 50 keer oorlog tegen derdewereldlanden. Het dure wapenarsenaal van de VS bleek echter niet opgewassen tegen de politieke vastberadenheid van heroïsche volkeren die voor hun onafhankelijkheid streden, zoals de Koreanen geholpen door Chinese vrijwilligers of de Vietnamezen onder leiding van Ho Chi Minh.

Irak, Syrië en Afghanistan zijn vandaag bezaaid met Amerikaanse militaire mislukkingen.

Onafhankelijke derdewereldlanden vatten een autonome en egalitaire nationale ontwikkeling en industrialisatie aan om hun imperialistische ketenen te verbreken. Ze werden daarbij geïnspireerd en geholpen door de inmiddels talrijke socialistische staten en regio's waar ook de productiesystemen vanaf een laag niveau moesten worden ontwikkeld. De nieuwe industrielanden van de jaren 1970 en 1980 en de BRICS-landen en opkomende economieën van de jaren 2000 behoren tot de bekendste successen, maar ook andere landen boekten aanzienlijke vooruitgang.

De ondergang van de Sovjet-Unie was een tegenslag voor het socialisme, maar het was niet het einde van het socialisme, alleen het einde van het begin van het socialisme. De weg naar het socialisme, en uiteindelijk het communisme, is lang. Samenlevingen die deze weg inslaan worden niet op magische wijze bevrijd van klassen- en historische tegenstellingen. Tegenslagen zijn mogelijk. Socialistische revoluties vonden tot nu toe immers altijd plaats in arme landen. Het ontwikkelen van hun productiekrachten was niet alleen altijd veel moeilijker dan leven van de winsten van het imperialisme; ontwikkeling moest ook worden bewerkstelligd tegen de imperialistische druk in. De politieke leiders die deze onderneming op zich nemen kunnen ook bureaucratisch worden en het contact met het volk verliezen. Aspecten van Stalins collectivisering of Mao's Grote Sprong Voorwaarts brachten combinaties van deze moeilijkheden met zich mee.

Het verhaal van het socialisme tot nu toe doet denken aan Engels' uitspraak over het socialisme: 'het is niet iets is dat voor altijd dezelfde vorm behoudt, maar het is een proces van voortdurende verandering en transformatie'. Ook Marx' opmerkingen over proletarische revoluties zijn relevant:

... proletarische revoluties ... bekritisieren zichzelf voortdurend, onderbreken zichzelf voortdurend, ... keren terug naar het schijnbaar volbrachte om opnieuw te beginnen; zij drijven ongenadig de spot met halve maatregelen, zwakheden en de schamelheid van hun eigen eerste pogingen, lijken hun tegenstanders alleen maar neer te gooien zodat deze nieuwe kracht uit de aarde kunnen putten en reusachtiger dan ooit voor hen kunnen opstaan, krimpen voortdurend ineen bij het besef dat hun eigen doelstellingen zo onpeilbaar kolossaal zijn - totdat er een situatie ontstaat die elke terugkeer onmogelijk maakt.

Dat onze taken zo onmetelijk kolossaal zijn vereist dat wij de erfenis van de Sovjet-Unie en alle pogingen om het socialisme op te bouwen tot nu toe veiligstellen met een historisch correcte balans van hun verwezenlijkingen, beperkingen en mislukkingen. Deze pogingen hebben immers ironisch genoeg ook een kapitalisme in crisis gered.

Crisis van het kapitalisme

Lenin en anderen ontwikkelden de inzichten van Marx verder en stelden terecht vast dat het kapitalisme in het begin van de twintigste eeuw zijn 'hoogste stadium' had bereikt. Het had zijn historische missie vervuld om de productiekrachten te ontwikkelen door de productie te socialiseren, zij het op meedogenloze en chaotische wijze. Het vroege 'concurrentiecapitalisme' socialiseerde arbeid tussen bedrijven. Het latere monopoliekapitalisme verdiepte de technische arbeidsverdeling daarbinnen. Daarna vertoonde het kapitalisme, in plaats van de sterke deugden van de concurrentie die het ooit had, steeds meer de decadente en rentenierende ondeugden van het monopolie, waarbij middelen aan de productie werden onttrokken en concurrentie werd onderdrukt.

Deze overrijpe vormen van kapitalisme stortten de wereld in de Dertigjarige crisis en na 1945 konden de kapitalistische economieën zich alleen stabiliseren en zelfs een drie decennia durende 'gouden eeuw' beleven door sociale voorzieningen, overheidseigendom en planning. In Japan, Zuid-Korea en Taiwan, haalden ze bovendien het concept van de landhervorming uit de gereedschapskist van de communistische beleidsmakers in de socialistische landen. Deze maatregelen bevorderden de groei, breidden de consumptie van de arbeidersklasse uit (ter compensatie van de verloren koloniale markten) en sponsorden onderzoek en ontwikkeling voor productiviteitsgroei. De VS kon niet anders dan het zeer staatsgeoriënteerde 'miraculeuze' herstelbeleid van rivalen tolereren en zelfs steunen, omdat het de westerse arbeidersklasse en de boeren in het Oosten tegen het communisme had ingeënt.

De aantrekkingskracht van het communisme was groot. De door communisten geleide landen kenden een robuuste en benijdenswaardig duurzame groei, versterkt door technologische innovatie. De Sovjet-Unie produceerde in 1949 kernwapens voor

afschrikking, lanceerde in 1957 de Spoetnik-satelliet en bracht Joeri Gagarin in 1961 in een baan om de aarde. De VS in zijn jaloerse ijdelheid was wel verlicht om dan maar 'de mens op de maan te laten landen'.

Geen wonder dat veel andere derdewereldlanden zich tot het communisme wendden, terwijl zij die de meest gedreven andere pogingen in de derde wereld ondernamen tot autonome nationale ontwikkeling ook de voorkeur gaven aan Sovjet- of Chinese modellen boven westerse aanbevelingen voor 'ontwikkeling'. Zelfs al voldeden ze niet aan de hoge verwachtingen, hun succes was toch aanzienlijk.

De naoorlogse wereld was resoluut naar links opgeschoven en dat gold ook voor de internationale orde. Hoewel de Verenigde Staten de negentiende-eeuwse Britse werelddominantie wilden evenaren, was de pluripolariteit te ver gevorderd. Ondanks de schwing van de Koude Oorlog werd de macht van de VS ingeperkt door rivaliserende kapitalistische mogendheden die een gemengde staatsgeleide ontwikkeling kenden, vormen van socialisme die zich verspreidden en stabiliseerden en derdewereldlanden die hun soevereiniteit lieten gelden.

De internationale bestuursinstellingen van Bretton Woods, met als kern de Verenigde Naties, benadrukten de gelijkheid en soevereiniteit van de naties en het verbod op agressie. De Verenigde Staten slaagden erin de dollar aan de wereld op te dringen, maar alleen door de belofte van convertibiliteit van dollar in goud, een last die zij, zo is gebleken, niet zouden kunnen dragen. Ze slaagden erin de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) te organiseren, maar de Verdragsorganisatie van Warschau (het Warschaupact) zorgde voor de nodige afschriking. Kapitaalcontroles, planning, economisch en handelsbeheer en fiscaal en monetair beleid gericht op volledige werkgelegenheid en ontwikkeling waren normaal en alomtegenwoordig en hielden het kapitaal in nationale kooien opgesloten.

De derdewereldlanden, die het meeste belang hebben bij deze regelingen, hebben krachtige internationale instellingen en bewegingen opgebouwd - de Bandung-conferentie, de Beweging van Niet-gebonden Landen, de Groep van 77 + China en de Conferentie van de Verenigde Naties inzake Handel en Ontwikkeling (UNCTAD) - om die in te zetten voor ontwikkeling, autonomie en Zuid-Zuid-samenwerking. De Vijf Principes van Vreedzame Co-existentie - eerbiediging van soevereiniteit en territoriale integriteit, non-agressie, geen inmenging in binnenlandse aangelegenheden, gelijkheid en wederzijds voordeel, en vreedzaam samenleven - waarover Zhou Enlai en Jawaharlal Nehru in 1954 een overeenkomst bereikten, gaven het imperialisme en het kapitalisme weerwerk.

Hoewel Links tegenslagen kende, met als grootste ramp de breuk tussen China en de Sovjet-Unie, werd algemeen verwacht dat de linkse trend in de wereld zich zou doorzetten tot het socialisme bereikt was.

Het kapitaal bleef echter de baas over de imperialistische economieën. Het breidde de productiecapaciteit uit met staatssteun. Hoewel de toegenomen consumptie van de

arbeidersklasse en de socialistische en ontwikkelingsvoortgang de vraag enorm deden toenemen, werd de productie onvermijdelijk groter dan de vraag. Ook de productiviteitsgroei plafonneerde, ondanks aanzienlijke overheidssteun. Doordat de sterk georganiseerde westerse arbeidersklasse en de derdewereldlanden hogere lonen en prijzen eisten, drukten zij de winsten van het imperialistische kapitaal. Toen investeringen en groei afnamen, raakten de imperialistische economieën in een crisis: de tweede inzinking van de jaren '70 viel noodlottig samen met de Amerikaanse nederlaag in Vietnam.

Neoliberalisme: elixir voor seniel kapitalisme?

Kapitalistische economieën stonden nu voor een keuze: ofwel socialistische hervormingen, openbaar eigendom en initiatief verdiepen en investeren in de derde wereld met zijn nog steeds groeiende economieën om de vraag te vergroten ofwel, zoals de door het kapitaal gesteunde neoliberalen aanbevelen, de naoorlogse beperkingen op het kapitaal in eigen land opheffen en campagne voeren om ze in het buitenland op te heffen. De eerste keuze was beter voor de werkende klasse en de derde wereld, de tweede voor het kapitaal en zijn collaborateurs

Het kapitaal won. Links was zwak, politiek en intellectueel, historisch verdeeld over het reformisme, de Eerste Wereldoorlog, de opeenvolgende socialistische revoluties na 1917, de doordringende en verraderlijke onderdrukking tijdens de Koude Oorlog en in de verzorgingsstaten, en de verbeterde levensomstandigheden. Het kon de grote meerderheid - arbeiders, vrouwen, nationalistische bewegingen - die bij de eerste optie alles te winnen had en alles te verliezen bij de tweede, niet organiseren voor een zinvol politiek alternatief. Ook de derdewereldlanden slaagden er niet in. Ondanks de socialistische en revolutionaire voortgang in bijvoorbeeld Afghanistan, Zuid-Jemen, Angola en Nicaragua, werden de ontwikkelings- en revolutionaire processen geconfronteerd met intense druk van imperialistische en *compradore*, met het imperialisme collaborerende, krachten en verraad door de zich ontwikkelende contrarevolutie in de Sovjet-Unie.

Het neoliberalisme kondigde zijn komst aan met een aanval op de werkende mensen en hun historische verworvenheden en een enorme renteschok die de meeste derdewereldlanden in twee 'verloren decennia' van ontwikkeling stortte. De ellende van de arbeiders deed zich ook voor in de voormalige Sovjet-Unie en de Europese socialistische landen vanwege de kapitalistische restauratie aldaar.

Maar hoewel het neoliberalisme heerste, faalde het tegelijkertijd. Het kon zelfs in imperialistische economieën de dynamische kapitalistische groei niet hervatten. Het moest mislukken. Het is intellectueel oneerlijk. Het neoliberalisme dat zijn opkomst kende in de monopolistische fase van het kapitalisme, probeerde de privileges van het kapitaal te verdedigen tegen een mondige arbeidersklasse, en later tegen vormen van socialisme en autonome nationale ontwikkeling, door de lof te zingen van economische

vrijheid, eigendomsrechten en vrije marktconcurrentie. Door meer dan een halve eeuw later zijn eigen heropleving aan te prijzen, droomde het neoliberale kapitaal van niets minder dan de terugkeer van het autoritaire en imperialistische kapitalisme van vóór 1914.

De historische klok kan echter nooit worden teruggedraaid en het neoliberalisme kwam ongelijkmatig vooruit - het kwam nog het verst in het al liberalere Anglo-Amerikaanse hart van het kapitalisme - en stuitte bij elke stap op verzet van de bevolking.

In eigen land werden door het neoliberale beleid staatseigendom, regelgeving en sociale bescherming teruggedraaid. Het neoliberalisme organiseerde een offensief tegen de vakbonden en had werkende mensen alleen hoge werkloosheid te bieden, stagnerende reële lonen, minder uitkeringen, een kleinere verzorgingsstaat, meer macht voor de werkgevers en minder sociale voorzieningen.

Internationaal werden het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank de dominante deurwaarders van de imperialistische landen. Zonder de schuldeisers ter verantwoording te roepen, dwongen ze de derdewereldlanden om hun schulden terug te betalen. In de jaren tachtig en negentig, toen zij hun export opvoerden, werden de markten voor de weinige basisgrondstoffen en low-tech industriële goederen die zij produceerden overspoeld en daalden de prijzen, de exportinkomsten en de inkomens. Door de beperking van de rol van de staat te eisen, verhinderden zij ook de door de staat aangestuurde gemengde ontwikkeling die derdewereldlanden nodig hadden om productiever en concurrerder te worden en met minder moeite hun schuld terug te betalen. Ondertussen kreeg het imperialistische kapitaal in veel te veel derdewereldlanden meer toegang tot hulpbronnen, goederen en arbeid, waardoor soevereiniteit, volksdemocratie en nationale ontwikkeling in de kiem werden gesmoord.

Maar een stervend kapitalisme kon zijn politieke voordelen alleen maar misbruiken. Het kon de afnemende economische groei, productiviteitsgroei en investeringen niet keren. Zijn gierige weigering om fatsoenlijke belastingen, lonen of leveringsprijzen te betalen heeft de vraagomstandigheden en de ongelijkheid verergerd. De verplaatsing van de productie naar lagelonenlanden had gelijkaardige effecten.

Erger nog, in plaats van te investeren in productie, hield het kapitaal, vooral in de imperialistische landen, zich steeds meer bezig met onproductieve, roofzuchtige en speculatieve financiële activiteiten. De VS heeft dit mogelijk gemaakt. Nadat de dollar in 1971 van het goud werd verdrongen, moedigde de VS systematisch financiële activiteiten in dollars aan, zodat de vraag naar en de waarde van de dollar hoog bleven. Toenemende schulden en activabubbels zogen geld weg bij werkende mensen, kleine ondernemers, regeringen en belastingbetalers terwijl ze de rijkdom van kleine elites oppompten doordat regeringen steeds vaker financiële crisissen gingen oplossen om schuldeisers te bevoordelen.

Informatie- en communicatietechnologie (ICT) speelde bij dit alles een zeer ironische rol. Experimentele cybernetica uit het Sovjettijdperk had het potentieel van ICT voor

democratisch socialistisch economisch beheer en planning aangetoond. Neoliberale kapitalisten gebruikten het in plaats daarvan om de productie te delocaliseren en tegelijkertijd te controleren, de concentratie en centralisatie van kapitaal te bevorderen, zich over te geven aan plundering en financiële speculatie, zich land en hulpbronnen toe te eigenen, de controle over werknemers te vergroten en klanten te manipuleren, het probleem van de vraag kort te sluiten in plaats van het aan te pakken, en valse behoeften te verspreiden in oceanen van onvervulde reële behoeften. Dergelijke elementen van het kapitalisme tastten het menselijk welzijn aan, verminderden de kwaliteit en kwantiteit van banen en sociale diensten.

Het neoliberale kapitalisme leidde ook, ondanks de vertraagde groei, tot een ecologische noodsituatie van vervuiling, klimaatverandering, verlies van biodiversiteit en onuitsprekelijke wreedheid jegens landbouwhuisdieren. Want alles wat de aarde de mensheid gratis aanbiedt, zet het kapitaal om in plundering en winst. De huidige pandemie zou wel eens het recentste zoönotische virus kunnen zijn dat op mensen overspringt, dankzij de versnelde aantasting en vernietiging van habitats van wilde dieren.

Ondanks een duidelijke wetenschappelijke consensus dat er een noodzaak is aan overheids- en internationale actie, maken de eis van het kapitalisme dat alles winst moet opleveren en de obsessie voor marktgerichte ‘oplossingen’ de zaken alleen maar erger.

In elk decennium verminderde het neoliberalisme de groei die het kapitalisme kon leveren en na 2008 was de groei trager dan tijdens de Grote Depressie. Eind jaren 2010, terwijl protesten en sociale onrust toenamen, verwachtten de meeste kritische waarnemers zich aan een grote economische crisis van uitgeholde kapitalistische productiesystemen, zo kenmerkend voor de neoliberale leidende staten, de VS en het VK. Uiteindelijk was het de pandemie die de crisis veroorzaakte, waardoor de schokkende perversiteit van de neoliberale kapitalistische economieën als nooit tevoren werd blootgelegd en verergerd.

Het herstel van de economie en de aanpak van de ecologische crisis en de pandemie vereisen industrieel beleid, overheidsinvesteringen, sociale herverdeling, milieuplanning en volksgezondheidsinfrastructuur op een schaal die vergelijkbaar is met die van het socialisme. Om die problemen op te lossen moet er een einde komen aan de kapitalistische controle over staat en beleid.

De weg hiernaar toe ligt wijd open. Het ongenoegen van de bevolking over het neoliberale kapitalisme is breed en diep, vooral onder degenen die ook gemarginaliseerd worden door hun geslacht, ras en op andere manieren.

Linkse abdicatie en populisme

De historische partijen en vakbonden van de werkende klasse, op enkele lovenswaardige uitzonderingen na, zijn er echter meestal niet in geslaagd deze ontevredenheid voor hun doelstellingen in te zetten.

Grote vakbonden in kapitalistische landen hadden historisch gezien gekozen voor klassensamenwerking met kapitalistische multinationals en supranationale instellingen onder de demobiliserende invloed van het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) en het Internationaal Verbond van Vakverenigingen (ITUC). Onder het neoliberale offensief zijn dergelijke vakbonden over het algemeen kleiner geworden, waardoor een groeiend precariaat over de hele wereld ongeorganiseerd achterblijft. Er komen echter steeds meer radicale vakbonden aan de basis en de World Federation of Trade Unions (WFTU), erfgenaam van de antifascistische en antikoloniale strijd, blijft socialistisch en anti-imperialistisch en verenigt 120 miljoen arbeiders in 135 landen over de hele wereld.

De historische partijen van de werkende klasse deden het nog slechter. Toen de rechtse partijen in de jaren zeventig nog meer naar rechts en naar het neoliberalisme opschoven, volgden veel arbeiderspartijen hun voorbeeld en werden hun banden met de arbeiders lossler, zij het vaak pas na bittere strijd.

Die veranderingen komen het best tot uiting in het Westen en in Oost-Europa, maar ze doen zich ook voor in sommige derdewereldlanden.

Die partijen werden hierbij geleid door geschoolde of intellectuele elementen. Als vanouds combineerden ze een grote arbeidersklasse met kleine intellectuele groepen. In de afgelopen decennia echter zijn die intellectuelen onder leiding van politici als Tony Blair en de Clintons in aantal toegenomen en domineerden zij de partijen die zij ooit dienden. Ze stuurden ze in de richting van het neoliberalisme, vaak onder de noemer 'globalisering'.

De naoorlogse overheids- en bedrijfsbureaucratieën hadden behoefte aan gekwalificeerd personeel en breidden de laag van hoger opgeleide managers uit. Onder het neoliberalisme werkte de delocalisatie van de productie in de westerse landen de centralisatie in de hand van het management, engineering, design, de juridische afdeling, marketing, de reclame, de financiën en andere functies, waardoor die groepen nog groter werden. Die professionele managerslaag, die vanuit zijn ivoren toren neerkijkt op de massa van de werkende mensen, geniet tal van privileges, waaronder de toegang tot private of publieke middelen. Het neoliberale politieke establishment - verkozen politici en bureaucraten in regeringen, vakbonden en ngo's - is uit die laag afkomstig. Met professionele en familiebanden die partijlijnen doorkruisen, ontstond door de partijen heen een politiek establishment dat de neoliberale beleidsconsensus uitdraagt en ons het bedrieglijke spektakel biedt van de Ford Foundation die het Wereld Sociaal Forum financiert, Tony Blair die de Europese statuten opstelt voor de financiering van politieke partijen, en politieke partijen en stichtingen die vertrouwen op de financiering door de

Europese Unie en de staat, waaraan onvermijdelijk neoliberale verplichtingen verbonden zijn.

Almaar meer verschillen de partijen alleen nog van elkaar in de manier waarop ze hun kiezers aanspreken. Daar waar rechtse partijen van nature een beroep doen op kleinburgerlijk sociaal conservatisme, combineren de historische arbeiderspartijen, waar nu vooral hoger opgeleiden de plak zwaaien, het neoliberalisme dat hun inkomens en levensstijl ondersteunt met sociaal-liberalisme. Zelfs in het beste geval richt het sociaal-liberalisme zich op de strijd van individuele, meestal bevoorrechte leden van gemarginaliseerde sociale groepen - vrouwen, 'zichtbare' minderheden, genderminderheden, etnische minderheden. Terwijl het sociaal-liberalisme de 'cultuuroorlogen' uitlokt die de krantenkoppen halen, gaat het voorbij aan het overgrote deel van de leden van de arbeidersklasse in die groepen, die onevenredig verarmd en werkloos zijn of onzekere banen hebben, werkers die hun situatie niet zien verbeteren en ze, in combinatie met het neoliberalisme, zelfs zien verslechteren. Dat is de belangrijkste reden waarom de traditionele Europese sociaaldemocratische partijen zo snel hun steun hebben verloren.

Die laag van hoger opgeleiden geeft de voorkeur aan vergaderingen, conferenties, fora, debatten in de media en verkiezingscampagnes boven het harde werk om de mensen in de volksbuurten en fabrieken politiek te organiseren. Ondertussen vragen werkende mensen die het moeten stellen met lage lonen, lage prijzen voor hun producten, werkloosheid, vervreemding en precariteit nog altijd om een socialisme van hun collectieve rechten. Zij zijn echter verdeeld op basis van inkomen, vaardigheden, gender, ras en langs andere sociale lijnen. Tegelijk zijn ze politiek in de war gebracht door de manipulatieve 'cultuuroorlogen' tussen de rechter- en linkervleugel van het objectief reactionaire en contrarevolutionaire neoliberale politieke establishment en de gemeenschappelijke heksenjacht die deze facties organiseren op authentieke radicale leiders en bewegingen.

Dat establishment schildert de pogingen van zowel rechts als links om de onvrede van de massa's over het neoliberalisme te mobiliseren af als 'populistisch'. Zo krijgt zowel de uiterst rechtse politiek van Trump of Bolsonaro of Modi als de linkse politiek van Corbyn of Maduro het verwijt op sociale verdeeldheid uit te zijn. De enen manipuleren echter de sociale verdeeldheid die het neoliberalisme zelf heeft gecreëerd om aan de macht te komen en de anderen proberen aan die verdeeldheid een einde te maken door het neoliberalisme terug te draaien. Erger nog, dat de leden van het politieke establishment hierbij neutraal zouden zijn is een pure illusie: Trump als president kan er nog mee door, zo vinden ze, maar oprechte progressieve politici moeten worden tegengehouden nog voor ze ook maar in de buurt komen van de macht of moeten opgejaagd wild worden zodra ze een ambt bekleden.

De *dagelijkse* problemen van het volk worden niet eens besproken, laat staan aangepakt. Een meerderheid in de kapitalistische landen - in de Derde Wereld, de postcommunistische landen of het Westen waar de industrialisering afkalft - blijft zich

verzetten tegen het neoliberalisme aangezien het politieke establishment niet de geringste toegeving wil doen. Toch kan dit verzet weinig of geen politieke uitdrukking vinden.

Naarmate de economische achteruitgang de carrièremogelijkheden van de middenklasse aantast, komen nu ook opgeleide jongeren en oudere managers in het precariaat terecht. Het is onheilspellend dat, net als in het interbellum in Duitsland, veel voorheen centristische ‘middenklassen’ zich nu laten verleiden door extreemrechtse ideeën. Velen die spontaan in opstand komen tegen het neoliberalisme en uitdrukking geven aan de vasthoudendheid van werkende mensen, zoals de Franse ‘gele hesjes’, laten zich vangen door reactionaire opvattingen. De politieke en morele crisis van het internationale communisme na 1991 en het verraad van de communistische leiders, die de voorkeur gaven aan de klim op de professionele ladder via de partijbureaucratie boven het dienen van het werkende volk, verergert het probleem. Fictieve vormen van ‘solidariteit’ - etnicisme, racisme, communalisme (gemeenschappen die elkaar bestrijden) - leveren de demagogie die nodig is om hen op te zetten tegen andere slachtoffers van hetzelfde systeem om te voorkomen dat zij zien wie de echte verantwoordelijken voor hun ellende zijn.

Tegenwoordig woedt de klassenstrijd dus *binnen* links, terwijl die *door* links gevoerd zou moeten worden.

Maar naarmate de economische crisis zich verdiept, verliezen de neoliberale politieke establishments hun greep op de politiek, vooral nu op internationaal vlak de successen van de socialistische samenlevingen het verval van het kapitalisme en de kosten ervan in de verf zetten.

Neoliberalisme en westers verval

Het neoliberalisme kon de ‘shock and awe’ van zijn aanvankelijke offensief tegen de arbeiders, de Derde Wereld en uiteindelijk tegen de Sovjet-Unie en het Oost-Europese socialisme niet volhouden. In de jaren negentig, naarmate de wijde kloof tussen de neoliberale ideeën en de werkelijkheid almaar verbreedde, werd het neoliberalisme gedwongen zijn oorspronkelijke Thatcheriaans-Reaganeske-vorm te transformeren tot ‘globalisering’, het Amerikaanse ‘imperium’ in de jaren 2000 en ‘bezuinigingen’ in de jaren 2010.

Toen het Westen danste op het graf van de Sovjet-Unie, kondigde de huisfilosoof van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, Francis Fukuyama, aan dat de geschiedenis ten einde was. De mensheid had haar doel bereikt: liberale democratie en kapitalisme. Verder kon ze niet meer vooruitgaan. Een verbijsterde wereld verwachtte unipolariteit en hoopte op een vredesdividend. Maar de geschiedenis zelf had andere ideeën.

Unipolariteit?

In plaats van unipolariteit versnelde de opmars naar pluripolariteit. Terwijl het neoliberalisme het Westen gevangen hield in een almaar tragere groei, begon het zwaartepunt van de wereldeconomie te verschuiven naar de snelgroeïende socialistische markteconomie van China en naar grote kapitalistische ontwikkelingslanden die op dat moment afstand namen van de ergste uitwassen van het vrijemarktfundamentalisme, landen zoals Brazilië, India en Rusland.

In de jaren 2010 eisten die landen een hervorming van de internationale bestuursinstellingen, waaronder het IMF en de Wereldbank. Toen het Westen weigerde mee te werken, lanceerden zij, en dan vooral China, nieuwe instellingen. Het gaat hier om de Aziatische Investeringsbank voor Infrastructuur, de Sjanghai Samenwerkingsorganisatie, de Nieuwe Ontwikkelingsbank en de Bolivariaanse Alliantie voor de Volkeren van Ons Amerika. China en Rusland namen ook het voortouw bij de Euraziatische integratie, door de toenemende economische zwaartekracht van China (twee derde van de landen in de wereld drijven tegenwoordig meer handel met China dan met de VS) en zijn Nieuwe Zijderoute, en ook de herstelde militaire kracht van Rusland in te zetten voor de economische en veiligheidsbehoeften van de buurlanden. De daaruit ontstane Euraziatische pool, die bijna een derde van de wereldbevolking en meer dan de helft van het grondgebied op onze planeet omvat, maakt de destructieve erfenis van de breuk tussen China en de Sovjet-Unie goed, althans wat anti-imperialistische doelstellingen aangaat.

Ook Afrika en Latijns-Amerika zetten zich af tegen het Westen. De 'Draai naar Links' (het roze getij), de opkomst van linkse regeringen in Latijns-Amerika, verdween niet ondanks de verwoede inspanningen om deze evolutie te ondermijnen, ondernomen door de VS. Ondanks tegenslagen zoals in Libië slaan nationale en linkse krachten de handen in elkaar en verenigen zich. Voormalige Afrikaanse koloniën van Frankrijk waren getuige van massale bewegingen tegen de neokoloniale CFA-frank (Franc des Colonies Françaises d'Afrique - de frank van de Franse koloniën in Afrika). Er kwam verzet tegen de Franse bezetting van de strategisch belangrijke Centraal-Afrikaanse Republiek en er kwamen verkiezingen onder de bescherming van Russische en Rwandese troepen. De SADC-landen (SADC: Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika) verzetten zich tegen de door de Britten geleide pogingen tot regimewisseling in Zimbabwe, terwijl een aantal buurlanden Mozambique helpen in de strijd tegen de door ISIS beïnvloede opstand in het noorden van het land.

Afrika en Latijns-Amerika zijn vandaag economisch en politiek onafhankelijker en blazen het Pan-Africanisme en Pan-Latijns-Amerikanisme, waarvoor generaties van revolutionaire mannen en vrouwen hebben gestreden, nieuw leven in.

Vredesdividend?

Ook het vredesdividend bleef uit. De VS probeerde de toenemende onzekerheid van zijn centrale economische positie te compenseren met militaire agressie. Het aantal oorlogen nam toe, onder het mom van 'mensenrechten', 'democratie' en de 'verantwoordelijkheid

om burgers te beschermen' van zogenaamd mislukte staten. Hybride oorlogsvoering werd de nieuwe realiteit. Deze oorlogen bevorderden niet de democratie, maar het neoliberale kapitalisme, om de arme landen open te stellen voor buitensporige uitbuiting door het imperialistische kapitaal, tot en met slavernij toe, en schonden tegelijk het meest elementaire van de mensenrechten - het recht op leven en ontwikkeling. Zij straffen onwillige landen als Syrië, Cuba, Venezuela, de Democratische Volksrepubliek Korea of Jemen door de aanvoer van medicijnen, olie en voedsel te blokkeren.

Het bleken ook eindeloze oorlogen te zijn. Voor het Westen dat wordt gedomineerd door de financiële wereld en waar de industrialisering afkalft, maar waar nog altijd de grote wapenbedrijven gevestigd zijn, waren oorlogen een vorm van industriebeleid. Het door de VS geleide Westen, is in staat tot vernietiging, maar niet tot wederopbouw. Het vecht met de hulp van *garrison states* (gemilitariseerde staten) zoals Israël, oorlogen uit evenzeer om wapens te testen en er reclame voor te maken als om ze te winnen. Dat Westen slaagde er niet in overwinningen te behalen. Ze lieten alleen sporen van vernieling achter.

Toenemend militarisme, zwaardere repressie, verarming en milieuvernieting veroorzaakten golven van migranten, die verder werden onderdrukt door grenscontroles, opgelegd door de westerse regeringen en uitbesteed aan buurlanden. De Berlijnse muur mag dan gevallen zijn, daarna zijn er honderden muren bijgekomen om de vrijheid van meningsuiting, het onthullen van de waarheid, de daden van klokkenluiders en alle protesten tegen te houden. Mensenrechtenschendingen werden routine, niet alleen in de Derde Wereld maar ook in westerse steden als Minneapolis of Parijs.

Hoe kan er sprake zijn van mensenrechten zonder vrede en ontwikkeling, sociale rechtvaardigheid en sociale rechten? Hoe kunnen staten en volkeren die mensenrechten realiseren zonder soevereiniteit, erkenning van de pluripolariteit van de wereld en respect voor landen als China, Cuba of Nicaragua die deze specifieke, meest fundamentele mensenrechten trachten te verwezenlijken, maar die voortdurend worden gestigmatiseerd.

Het kapitalisme pleegt zijn misdaden tegen de mensheid en tegen de mogelijkheid om samen te leven zelf, onder de schrille begeleiding van zijn anticommunistische propaganda. Het wil hiermee voorkomen dat mensen zich realiseren dat het socialisme hun mensenrechten beter zou beschermen - liberale vrijheden van meningsuiting, religie of vereniging evenzeer als het recht op een fatsoenlijk, welbesteed, gezond en cultureel rijk leven.

Zo was de benarde toestand van de westerse economie, maatschappij, politiek en internationale invloed toen de pandemie toesloeg.

Kapitalisme en socialisme in de COVID-19-stresstest

De kapitalistische landen, zowel rijk als arm, waren ondanks de waarschuwingen niet voorbereid op de pandemie en ontkenden er aanvankelijk de ernst van. De sociale en gezondheidsinfrastructuur, die al ernstig verzwakt was door tientallen jaren van onderfinanciering, werd in de meeste rijke landen overspoeld en stortte in veel arme landen in. Onvervulde zorgbehoeften, al dan niet COVID-19-gerelateerd, gingen pijlsnel omhoog. De kapitalistische regeringen beweerden verscheurd te zijn tussen het redden van levens en het veiligstellen van de middelen voor levensonderhoud, terwijl ze in feite mensen in gevaar brachten om kapitalistische winsten veilig te stellen.

In de VS gaf de overheid er de voorkeur aan de bezwijkende financiële markten te steunen met maatregelen van ongeziene omvang en verscheidenheid. Sommige neoliberale regeringen flirtten zelfs met de opbouw van ‘groepsimmunitet’ door besmetting, ongeacht het dodental. Onder druk van de publieke verontwaardiging kon dat worden verijdeld, maar niet de mitigatiestrategie (afzwakking van de gevolgen) die slechts iets minder moorddadig was. Westerse regeringen maakten zo spaarzaam mogelijk gebruik van lockdowns die de winsten aantasten om het aantal ziekenhuisopnames zoveel mogelijk te beperken en de instorting van de zwakke gezondheidssystemen te voorkomen.

De neoliberale regeringen, die al lang inzetten op commerciële geneeskunde en gezondheidszorg als koopwaar, weigerden eenvoudigweg de gezondheidsstelsels te versterken of de sociale en medische zorgcapaciteit op te bouwen die nodig is voor het testen, opsporen en isoleren van besmette burgers en hun contacten om het virus te onderdrukken. In plaats daarvan boden politici hun kapitalistische vrienden mogelijkheden om te profiteren van de situatie en winsten te behalen in naam van het verlenen van gezondheidszorg en openbare diensten. Ondertussen werden aarzelend opgelegde lockdowns onvermijdelijk verlengd en herhaald, waardoor de economieën in extreem slecht vaarwater terechtkwamen en het reële levensonderhoud van miljarden mensen in gevaar kwam.

Door de chaotische cycli van aarzelende lockdowns en te vroege versoepelingen in de neoliberale kapitalistische landen bleven genoeg ‘essentiële’ werknemers blootgesteld aan het virus, en zorgde onoprechte overheidscommunicatie voor genoeg weerstand tegen de beperkingen en de vaccinatie om enkele van de hoogste ziekte- en sterftcijfers ter wereld te laten optekenen.

Rijke landen kwamen met wat steunmaatregelen over de brug (veeleer om de vraag op peil te houden dan om hun burgers te helpen), maar dit was niet mogelijk in de meeste arme landen die al onder schulden gebukt gingen en waarvan de regeringen nog minder in staat waren om de pandemie aan te pakken of in de basisbehoeften te voorzien.

De toch al diepe sociale tegenstellingen zijn nog groter geworden. Mensen met een hoog inkomen werkten vanuit huis. Hun lonen werden uitbetaald zoals voorheen terwijl ze minder uitgaven hadden, zodat ze zelfs schulden konden afbetalen. Naarmate de steun

voor de financiële markten tot euforisch makende hoogtes opstootte, werden de rijke elites rijker en de miljardairs talrijker.

Werkende mensen, vooral vrouwen met een onzeker arbeidscontract, raciale minderheden en andere kwetsbare groepen daarentegen kregen ofwel te maken met armoede, werkloosheid, isolement, verlies van spaargeld, woekerschulden en pure wanhoop, of ze waren laagbetaalde 'essentiële' en 'eerstelijns'-werkers, die aan de slag bleven en bovendien werden blootgesteld aan besmetting, ziekte en dood. Slechte toegang tot gezondheidszorg, overbevolkte en ondermaatse huisvesting en dakloosheid vergroten het risico van infectie, ziekte en overlijden. Doordat veel vakbonden die werknemers niet of ontoereikend vertegenwoordigden en opportunistische werkgevers hun gezondheid niet beschermden, werd nauwelijks iets gedaan om aan hun benarde situatie te verhelpen.

Vrouwen in hun hoedanigheid van moeders onder mannelijke controle, als de belangrijkste verzorgers van onbetaalde zorg voor jongeren, zieken en ouderen en werkers met lager betaalde banen werden extra benadeeld door de pandemie en de lockdowns. Door de eisen die kinderopvang en de sluiting van scholen en kinderdagverblijven stelden moesten miljoenen vrouwen hun baan opgeven. Vooral huishoudens met een vrouw aan het hoofd werden zwaar getroffen. Toen de gezondheidszorg instortte, verloren miljoenen vrouwen de toegang tot anticonceptie en kregen zij tijdens de lockdowns onevenredig veel te maken met huiselijk geweld.

Ook andere gemarginaliseerde groepen waren kwetsbaar. Desinformatie vanwege de overheid en afkomstig van Rechts dat als vanouds op zoek ging naar zondebokken, maakten dat verschillende minderheden - Oost-Aziaten in Noord-Amerika, moslims in India - het slachtoffer werden van meer geweld en haat. Seksuele en genderminderheden werden nog meer gediscrimineerd op de arbeidsmarkt, bij huisvesting, in de gezondheidszorg en de sociale diensten, waardoor zij ook grotere gezondheidsrisico's liepen.

Tot slot werden de jongeren in het bijzonder het slachtoffer van isolement en gebrek aan sociale betrokkenheid en participatie, verstoord onderwijs en examens. Wie geen computer had of geen betrouwbare toegang tot internet en elektriciteit, kreeg het zwaarder te verduren en velen zullen misschien zelfs het schoolgaan voor bekeken houden. Met sombere uitzichten op een baan en het vooruitzicht nooit werk te vinden, nam het gevoel van hopeloosheid dramatisch toe bij de jeugd.

Het contrast met China's socialistische systeem was ongelooflijk groot. China is een ontwikkelingsland dat beschikt over een indrukwekkende gezondheidsinfrastructuur en wordt bestuurd door een partij die in staat is om prioriteit te geven aan het redden van levens. Zo bouwden arbeiders vastberaden in enkele dagen tijd volledig uitgeruste ziekenhuizen of mobiliseerde de overheid gezondheidswerkers uit het hele land om in Wuhan te komen helpen. China heeft het virus onderdrukt en levens gered en nu staat zijn economie weer aan de wereldwijde top qua groei.

Hetzelfde deed zich voor in andere socialistische landen. Op 6 augustus 2021 tekende China 3,22 doden per miljoen inwoners op, maar ook Vietnam, Laos (het meest gebombardeerde land ter wereld), Cuba, Venezuela en Nicaragua beperkten het aantal overlijdens door COVID-19 per miljoen inwoners tot respectievelijk 27,94 - 0,96 - 281,11 - 128,92 en 29,59. Ter vergelijking: de VS, het VK, Canada en Frankrijk registreerden respectievelijk 1.858,96 - 1.920,72 - 704,81 en 1.661,87 overlijdens per miljoen inwoners. De Oost-Aziatische kapitalistische economieën, met hun tradities van staatsinterventie en 'confuciaanse' sociale zeden, deden het dan weer beter met 120,61 voor Japan en 41,21 voor Zuid-Korea.

De kapitalistische landen wroongen zich in alle bochten om dit socialistische succes maar niet te moeten erkennen. Zelfs het prestigieuze medische tijdschrift *The Lancet* deed hieraan mee. *The Lancet* onderstreepte wel dat onderdrukking van het virus beter was dan mitigatie, inperkingsmaatregelen (mondmaskers, afstand houden, vaccinatie), maar de onderzoekers deden dit op basis van een studie in de OESO-landen alleen. Ze repten met geen woord over de voorbeeldige aanpak van de socialistische landen.

De neoliberale regeringen, die weigerden te investeren in vaardigheden en mensen om het virus te onderdrukken maar des te gretiger de winsten van Big Pharma wilden beschermen, zetten alles in op vaccinatie. Vaccins zijn weliswaar noodzakelijk, maar volstaan niet om de pandemie uit de wereld te helpen. Een degelijk, op de gemeenschap gebaseerd systeem van testen, tracering en goed ondersteunde isolatie is essentieel, vooral wanneer een deel van de bevolking zich door een almaar groter gebrek aan vertrouwen terughoudend opstelt. Daardoor wordt zelfs in rijke landen veel minder gevaccineerd dan nodig is voor de opbouw van immuniteit bij de bevolking. Ook blijft de Derde Wereld grotendeels onbeschermd, met het risico dat nieuwe varianten opduiken en zich verspreiden.

Daar zal de neoliberale 'vaccin-apartheid' in elk geval voor zorgen. Rijke landen kopen de schaarse voorraden op en houden die schaars door de 'intellectuele eigendomsrechten' van Big Pharma te beschermen en veel landen te verhinderen zelf vaccins te produceren. Wanneer China en Rusland de wereldvoorraad vaccins aanvullen via donaties of de verkoop tegen betaalbare prijzen, drijft het Westen daar de spot mee en noemt het 'vaccindiplomatie'. Zo ontmoedigt het de arme landen om die vaccins te aanvaarden.

Naarmate er nieuwe varianten opduiken, zullen nieuwe vaccins of boosters Big Pharma weliswaar meer winst opleveren, maar zij zullen ook de kapitalistische samenlevingen blijvend onderwerpen aan een cyclus van lokale of nationale lockdowns en versoepelingen met alle gevolgen van dien voor het levensonderhoud van de werkende bevolking, om nog maar te zwijgen van de toenemende onzekerheid, ongelijkheid, uitzichtloosheid en dood.

Als het herstel er komt, zal het sowieso een zwak K-vormig herstel zijn, (een K-vormig herstel is dat waarbij verschillende gemeenschappen verschillende herstelpercentages ervaren). Dat zal de ongelijkheid tussen een kleine maar almaar rijkere elite en de rest nog vergroten.

Klassenstrijd en nationale strijd voor het socialisme

Het scherpe contrast tussen de successen van de socialistische systemen en de mislukkingen van de kapitalistische heeft het lot van het kapitalisme afhankelijk gemaakt van de internationale machtsverhoudingen. In de nabije toekomst zal de vooruitgang naar het socialisme evenzeer internationale strijd vergen als binnenlandse klassenstrijd, zo niet meer.

Als reactie schakelen de imperialistische kapitalisten over op een nieuwe fase van het neoliberalisme, een pseudo-filantropische fase. Volgens het dominante discours voorziet het systeem de bevolking van de essentiële behoeften, of het nu gaat om vaccins, groene of medische technologieën of onderwijs en gezondheidszorg. Nu de economische crisis die de pandemie heeft veroorzaakt de vraag nog verder drukt, is de overheid natuurlijk de klant bij uitstek. Het discours dat burgers 'het recht' hebben om bepaalde producten en diensten te eisen, zal zich verspreiden, net als de behoefte aan meer overheidsinterventie en hogere overheidsuitgaven. Het zal de op winst gerichte privéproductie van die 'basismiddelen' rechtvaardigen met argumenten over 'innovatie', 'keuze' en 'efficiëntie'. De in feite inefficiënte en autoritaire privéproductie van kwaliteitsarme en inadequate goederen en diensten zal betaald worden met belastinggeld. Financiële speculanten en renteniers zullen hun activiteiten onverminderd verderzetten.

Het staat buiten kijf dat dit nieuwe neoliberalisme met zijn groeiende sociale verdeeldheid en de vergevorderde productieve zwakte van het kapitalisme op weerstand zal stuiten. Zelfs zonder georganiseerde en schrandere linkse oppositie zal het manifeste falen van de politiek deze op zijn grondvesten doen daveren. Met toenemende onthullingen over fraude en corruptie. Op internationaal vlak zullen de pogingen om die praktijken en dat discours buiten de imperialistische kern van het kapitalisme te exporteren, weinig succes hebben, aangezien de meer verantwoordelijke regeringen voor hun handel en investeringen op zoek gaan naar alternatieve relaties, zoals nu al met China.

Naarmate de pluripolariteit toeneemt, de imperialistische overheersing van de dollar afneemt en het kapitalisme almaar meer steken laat vallen, zal de propaganda van de Nieuwe Koude Oorlog tegen China steeds holler klinken. Erger nog, de verdeeldheid binnen het imperialistische kamp - binnen de NAVO, tussen de staten en zelfs binnen de kapitalistische klassen - kan alleen maar toenemen dankzij de groeiende economische aantrekkingskracht van China, zelfs voor het Westen, zijn traditionele bondgenoten en ondernemingen. De pogingen van de VS om Europese, Oost- en Zuid-Aziatische en Australische en Nieuw-Zeelandse 'democratische' bondgenoten te verenigen in een nieuwe 'Indo-Pacific Quadrilateral'-strategie lopen al vast.

De 'op regels gebaseerde internationale orde', die steunt op zogenaamde universele waarden die de VS voorstaan, wordt hoe langer hoe meer ontmaskerd voor wat ze werkelijk is: een imperialistisch beleid om de derde wereld het recht te op ontwikkeling te ontzeggen, dat wordt opgelegd door militaire agressie, sancties, embargo's en oorlogen. China's steun voor een internationale 'gemeenschap met een gedeelde toekomst voor de

mensheid' op basis van gemeenschappelijke waarden en VN-beginselen en de Vijf Beginselen van Vreedzame Co-existentie vormen een veel aantrekkelijker alternatief om het hoofd te bieden aan de gemeenschappelijke problemen van de mensheid.

Het kapitalisme zit in een binnenlandse en internationale impasse en de klassen en naties die strijden voor het socialisme moeten de handen in elkaar slaan. Daarbij lijken sommige regeringen en bewegingen, zoals bijvoorbeeld Iran of de Ansarullah-strijders in Jemen, op het eerste gezicht vreemde bondgenoten voor de werkers en hun socialistische naties en bewegingen. Die bondgenoten staan echter bloot aan imperialistische agressie, oorlogen, blokkades, economische en financiële sancties, kleurenrevoluties en regimewissels, en verdienen daarom op zijn minst anti-imperialistische solidariteit.

De eisen van het volk en de volkeren voor socialisme vandaag

Het kapitalisme is al lang geen historische kracht van vooruitgang meer. De mensheid staat voor de taak het kapitalisme de mondiale macht over de socialisering van de productie af te nemen, juist aan de vooravond van een nieuwe industriële revolutie met robotica, kunstmatige intelligentie, nanotechnologie, kwantumcomputers, biotechnologie, het internet der dingen, 3D-printing en dergelijke. Het kapitalisme kan dat potentieel niet ten volle ontwikkelen. China wijst intussen de weg en neemt steeds meer zeggenschap over de normen, intellectuele eigendom en de daarmee samenhangende opbrengsten af van de kapitalistische wereld. Het tast de cybersuprematie van de Amerikaanse veiligheidsstaat aan.

Vandaag bouwt een aantal volkeren al aan het socialisme, maar de meesten blijven de prijs betalen voor het in stand houden van de macht van een aftakelend roofzuchtig kapitalisme. Het is hoog tijd dat alle werkende mensen het socialisme gaan opbouwen door zich te vormen tot een 'klasse voor zichzelf', de kapitalistische klasse omver te werpen en de politieke macht te grijpen.

Natuurlijk zullen we het communisme - een maatschappij die gebruikswaarden produceert in plaats van (ruil)waarde, en het maatschappelijk product verdeelt door 'van ieder naar vermogen' te nemen en 'aan ieder naar behoefte' te geven - pas aan het eind van een lange weg bereiken. We moeten verschillende fasen van het socialisme doorlopen - steeds meer gesocialiseerde productie, distributie en vooruitzichten - voordat onze productiecapaciteit, onze samenlevingen en onze culturen in staat zijn om solidair met andere individuen, groepen en samenlevingen om te gaan en tegelijkertijd harmonieus met andere soorten en de planeet te leven.

Hierbij is het belangrijkste dat we het kapitaal moeten overnemen en het zijn staatsmacht afnemen. De rol van de openbare macht, de staat, is essentieel en onderscheidend en de macht erover moet in handen zijn van de werkende mensen. Hoewel het kapitaal, vooral in de eerste socialistische fasen, over een aanzienlijk deel van het particuliere bedrijfsleven kan heersen, moet een socialistische staat geleidelijk alle productie onderwerpen aan sociale doeleinden door middel van planning in het algemeen belang.

Of bepaalde productiemiddelen worden gesocialiseerd, zal een beslissing zijn die vaak pragmatisch is en afhangt van de concrete omstandigheden.

Elk land, met zijn historische configuratie van productieve ontwikkeling, sociale organisatie en cultuur, zal deze weg in zijn eigen tempo en volgens zijn eigen patroon bewandelen. Sommigen zullen zich laat bij de reis aansluiten, sommigen zullen interessante omwegen nemen en sommigen, waarschijnlijk een klein aantal, zullen nog lang wachten voordat ze zich aansluiten.

Uit het allesoverheersende beginsel 'people and planet over profits' (de mensen en de planeet zijn belangrijker dan de winsten) volgen de volgende belangrijke eisen van mensen en volkeren die voor het socialisme strijden:

1. Het fysieke, economische en emotionele lijden tijdens de pandemie maakt de volledige socialisatie van de gezondheidszorg, met gratis universele toegang ter plaatse, de hefboom die de poorten opent naar het socialisme. Dit moet voorzien in instellingen voor basisgezondheidszorg die zich uitstrekken tot de meest afgelegen districten en dorpen en die de beste preventie- en behandelingsmethoden voor huidige en toekomstige pandemieën kunnen bieden. Dergelijke gezondheidszorgsystemen zijn mogelijk in zowel arme als rijke landen en hebben nog twee voordelen. De behoefte aan bekwame medici zal zorgen voor een uitbreiding van het openbaar onderwijs, de opleiding en het onderzoek op het gebied van preventie en genezing. De behoefte aan een actieve overheid die zich sterk inzet voor het sociaal welzijn is precies wat objectief gezien nodig is voor de overgang naar een socialistische samenleving. Als een dergelijk stelsel van volksgezondheid mogelijk blijkt, zo niet volledig dan toch in substantiële mate, zullen de mensen duidelijk zien, eisen en bereid zijn te werken aan de uitbreiding van het model naar andere verwante gebieden, zoals onderwijs, kinder- en ouderenzorg of huisvesting.
2. Om de weg van de socialistische vooruitgang in kaart te brengen, herinneren we aan wat Marx goed wist: de twee belangrijkste elementen van de productie, land en arbeid, zijn geen handelswaar, het belangrijkste instrument voor hun sociale organisatie, geld, is dat evenmin. Door ze wel als handelswaar te behandelen, raakt het kapitalisme verstrikt in tegenstellingen - de particuliere toe-eigening van de vruchten van sociale arbeid, de verwoesting van het milieu en het gebrek aan bestaanszekerheid van producenten van landbouwproducten en primaire grondstoffen, het wanbeheer van geld en de financiële crisissen.

Land, arbeid en geld niet langer als handelswaar gebruiken zal een grote stap voorwaarts betekenen in de richting van het socialisme.

De urgentie van het oplossen van de ecologische noodsituatie kan niet genoeg worden benadrukt. We moeten land en waterlichamen in publiek bezit nemen voor een realistisch en uitvoerbaar plan om ecologische rampspoed te voorkomen. Een dergelijk plan moet gebaseerd zijn op een brede deelname van de bevolking en

grootschalige overheidsinvesteringen, en zal noodzakelijkerwijs het afstoten van fossiele brandstoffen, het investeren in en inzetten van hernieuwbare energie en koolstofvrij openbaar vervoer op ongekende schaal, het herstellen van de biodiversiteit, herbebossing en het reorganiseren van het voedselsysteem omvatten. Zij zal ook de rationele en billijke verstrekking van woningen en de toewijzing van grond voor verschillende economische doeleinden bevorderen.

Universele toegang tot werk en de beloning voor dat werk, voor iedereen die kan werken, gecombineerd met steun voor degenen die niet kunnen werken en een vermindering van de werktijd voor iedereen naarmate de productiviteit toeneemt, opent de deur naar autonome en creatieve bezigheden die de individuele ontplooiing, de wetenschap en de cultuur tot ongekende hoogten kunnen opvoeren.

We moeten geld en banken nationaliseren om ze om te vormen tot instrumenten van sociaal georganiseerde productie en distributie.

De afgelopen jaren hebben de imperialistische landen, naast land, arbeid en geld, getracht kennis en technologie te verhandelen door middel van intellectuele eigendomsrechten. Net als de natuur zijn cultuur, kennis en technologie het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid, haar tweede natuur. We moeten ook daarvan de commodificatie ongedaan maken en onderwijs en onderzoek openbaar maken en kennisstromen vrij maken.

3. Verdere socialistische vooruitgang ligt in het rationele principe dat monopolies - zoals de winning van grondstoffen, het transport, de digitale platforms waarvan het particuliere eigendom de volledige benutting van hun potentieel ten behoeve van de samenleving verhindert - en de productie van de essentiële levensbehoeften - voedsel, huisvesting, onderwijs of gezondheidszorg - sterk gereguleerd of genationaliseerd worden. Dat dit alles in privébezit is, dient de maatschappij niet.

De vooruitgang naar het socialisme zal vlotter verlopen wanneer, dankzij de klassenstrijd en de internationale strijd, de openbare voorziening en het openbaar eigendom reeds ver gevorderd zijn. Natuurlijk moeten we hun bestaande beperkingen - klasse-vooroordelen, patriarchale en racistische vooringenomenheid - opheffen en ze democratiseren, niet alleen formeel maar substantieel.

4. In alle landen, in het bijzonder de rijke, is het ook nodig om door middel van debat en discussie onderscheid maken tussen echte behoeften en 'behoefte' die worden verzonden vanwege de behoefte van het kapitalisme aan markten door middel van consumentistische illusies en geplande slijtage, en die in plaats van verzadiging slechts permanente ontevredenheid en begeerte genereren, om nog maar te zwijgen van de vernietiging van het milieu. Daarmee gaat essentieel samen: het stopzetten van alle verkwistende activiteiten - bijvoorbeeld wapenproductie (buiten de basisverdediging) of financiële speculatie.

In het juiste internationale klimaat zullen de samenlevingen deze doelstellingen gemakkelijker kunnen nastreven.

5. Wij moeten ons verzetten tegen de door de VS gesponsorde imperialistische Nieuwe Koude Oorlog en een ambitieus multilateraal internationaal bestuur tot stand brengen dat alle landen in staat stelt zich te ontwikkelen, economische, gender-, raciale en religieuze gelijkheid tot stand te brengen en gezamenlijke uitdagingen aan te pakken door middel van economische, politieke, financiële, wetenschappelijke en culturele samenwerking tot wederzijds voordeel in 'win-win'-relaties. Echte ontwikkeling in de derde wereld vereist investeringen in menselijke capaciteiten en een nieuwe wetenschappelijke en technologische revolutie om aan de menselijke en planetaire behoeften te voldoen, coöperatieve integratie van economieën om de ketens van industriële, gegevens- en menselijke hulpbronnen te versterken en duurzame connectiviteit en groene infrastructuur om de voordelen op grote schaal te verspreiden.
6. We moeten ook het valse en hypocriete universalisme aanvechten waarmee de imperialistische landen eeuwenlang hun overheersing hebben verwoord. We moeten dat universalisme vervangen door gemeenschappelijke waarden en principes om gemeenschappelijke uitdagingen aan te gaan en gevaren te bezweren zoals onveiligheid, wantrouwen, gebrek aan respect, oorlog, onrechtvaardige ontwikkeling, toenemende ongelijkheid van allerlei aard, ernstige schade aan land, bodem, water, zeeën en lucht die het menselijk leven ondersteunen en waarvan de achteruitgang een bedreiging vormt voor de ecologische gezondheid, gebrekkige gezondheidsinfrastructuur, ondoeltreffend rampenbeheer en onhoudbare schulden. Internationaal bestuur moet de objectieve en zich ontwikkelende pluripolariteit van de wereld weerspiegelen. De oorspronkelijke idealen van het Handvest van de Verenigde Naties en de beginselen van vreedzame co-existentie die door de Beweging van Niet-Gebonden Landen worden bepleit, vormen een uitstekende basis voor de verdere opbouw van alternatieven voor de instellingen van Amerikaanse en westerse dominantie.

De diversiteit van onze wereld en haar beschavingen is een grote rijkdom en alleen beginselen van gelijkheid, wederzijds respect en wederzijds vertrouwen kunnen haar in stand houden. Hoewel vrede, ontwikkeling, gelijkheid, rechtvaardigheid, democratie en vrijheid gemeenschappelijke waarden van de mensheid zijn, bestaat er geen universeel politiek model. In plaats daarvan moeten de landen over de hele wereld voortdurend uitwisselingen organiseren, van elkaar leren en de voordelen van de vooruitgang delen.

Werkers van alle landen, onderdrukte volkeren en naties, verenigt u!

Translated into Dutch by Eefje Goossen, Marina Mommerency en Anne Moraux. Edited by Dirk Nimmegeers.